

УДК 336.02

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

А. С. КравченкоНаціональний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна

Досліджено теоретичні аспекти сутності поняття фінансового ризику як специфічної категорії, що відображає ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу, капіталу, банкрутства в ситуації невизначеності умов здійснення її фінансової діяльності. Виокремлено основні види фінансового ризику. Запропоновано методологічні підходи щодо управління фінансовими ризиками підприємства. Обґрунтовано заходи щодо використання деривативів як одного з ефективних інструментів управління фінансовими ризиками з метою нейтралізації можливих негативних фінансових наслідків. Встановлено, що процес управління фінансовими ризиками включає широкий спектр дій, який у систематизованому вигляді може бути представлений як послідовність таких етапів, як ідентифікація, квантифікація, мінімізація та моніторинг.

Ключові слова: ризик, фінансові ризики, економічна теорія, методи управління, мінімізація ризиків.

Постановка проблеми

Навіть у найсприятливіших економічних умовах для будь-якої інституції завжди зберігається можливість настання кризових явищ, зокрема фінансових. Така можливість асоціюється з ризиком, який притаманний будь-якій сфері господарської діяльності та пов'язаний з великою кількістю умов і факторів, що впливають на його результат, тому що явище – ризик впливає із самої природи економіки.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Ризик займав в економічній теорії та у фінансовій практичній діяльності важливе місце. Дослідженню ризику, зокрема фінансового, присвятили свої праці такі класики як І. Бланк [2], Дж. М. Кейнс, В. Масалітіна [6], Д. Муглер, А. Сміт, Д. Хуммель, М. Штейнер, В. Шелудько та інші. Проте питання щодо управління фінансовими ризиками потребують подальших досліджень.

Мета, завдання та методика дослідження

Мета дослідження – дослідити фінансові ризики та представити методи їх управління. У процесі проведення дослідження використано загальні та спеціальні методи, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки. Зокрема, при дослідженні різних підходів щодо категоріального апарату фінансового ризику й визначенні пріоритетних напрямів управління фінансовими ризиками використано метод аналізу та синтезу, за допомогою абстрактно-логічного методу сформульовано висновки.

Результати дослідження

Слід зазначити, що існує багато визначень поняття «ризик». У загальному під ризиком розуміють вірогідність виникнення збитків або недоотримання прибутків у порівнянні з прогнозованим варіантом, тобто це ситуативна характеристика діяльності, що складається з невизначеності її результату і можливих кроків, за допомогою яких її можна оптимізувати. З розвитком економічної науки еволюціонували й уявлення про ризик. Так, в античній цивілізації ризик ототожнювали з явищами природи, а нині ризиком вважають ймовірність відхилення фактичного результату від запланованого. Найприйнятнішим визначенням ризику є визначення, запропоноване чиказькою школою, відповідно до якого ризик – це лише така непевність, яку можна технічно оцінити і виміряти. Дане твердження, покладено в економічні методики аналізу ризиків та їх управління.

Діяльність фінансових інститутів в умовах ринкової економіки тісно пов'язана з різними видами ризиків. Найважливішою складовою ризику виступає фінансовий ризик, аналіз якого повинен проводитися при ухваленні будь-якого фінансового рішення. Фінансовий ризик є результатом вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності при вірогідності настання економічного збитку (фінансових втрат) через невизначеність умов його реалізації.

В теорії розглядають фінансовий ризик [1–6] так: ризик, який пов'язаний з недоотриманням певного доходу за фінансових угод з банками та іншими фінансовими організаціями; як невизначеність, яка пов'язана з використанням власних і запозичених коштів у процесі фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства; як ризик, який виникає внаслідок невизначеності фінансових факторів, які, за несприятливих умов, призведуть до збитків, а у певних випадках – до банкрутства підприємства; як ймовірність зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу в умовах невизначеності фінансово-господарської діяльності підприємства; як економічну категорію, що відображає існуючу невизначеність і конфліктність, які виникають у процесах створення, розподілу, перерозподілу та споживання доданої вартості та частини національного багатства між суб'єктами економічної діяльності; як результат вибору його власниками альтернативного фінансового рішення, спрямованого на отримання бажаного результату фінансової діяльності за ймовірності понесення фінансових втрат за умов невизначеності умов. Отже, фінансовий ризик – це специфічна категорія, яка виникає у процесі економічної діяльності інституцій та відображає ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу, капіталу, банкрутства в ситуації невизначеності умов здійснення її фінансової діяльності.

Усі фінансові ризики можна віднести до зовнішніх та внутрішніх. Зовнішні фінансові ризики – це ризики, які залежать загалом від ситуації в країні та світі. Це – державні, ринкові (зміна ситуації на національних та міжнародних ринках, зокрема на фінансових), інфляційні, валютні, депозитні, відсоткові, податкові, криміногенні, ризик законодавчих змін та інші. Внутрішні фінансові ризики – це ризики, які виникають у процесі фінансово-господарської діяльності і які впливають на основні фінансові показники діяльності підприємства. До таких ризиків відносять: операційні, оборотності, прибутковості, ліквідності, фінансової стійкості, структурні, емісійні, інвестиційні, портфельні, індивідуальні, тимчасові, селективні, кредитні, ризик невикористаних можливостей та інші.

За характером прояву в часі фінансові ризики поділяються на постійні і тимчасові. За

рівнем фінансових втрат фінансові ризики поділяються на допустимі, критичні, катастрофічні. За можливістю передбачення – поділяються на такі дві групи: прогнозований фінансовий ризик та не прогнозований фінансовий ризик. За можливістю страхування – поділяються на дві групи: фінансовий ризик, що підлягає страхуванню; фінансовий ризик, що не підлягає страхуванню.

Методологічною основою управління ризиками (методи аналізу ризику) є сукупність методів якісного і кількісного аналізу (економіко-статистичні, розрахунково-аналітичні, експертні та аналогові методи) фінансових ризиків. Якісний аналіз передбачає ідентифікацію ризиків, виявлення джерел і причин їх виникнення, встановлення потенційних зон ризику, виявлення можливих вигод та негативних наслідків від реалізації ризикового рішення.

Економіко-статистичні методи оцінки ризику передбачають вивчення статистики втрат і прибутків на цьому або аналогічному підприємствах. На базі масиву зібраного статистичного матеріалу визначають величину і частоту отримання вигоди та виникнення фінансових втрат. При цьому активно використовують такі інструменти статистичного методу: дисперсія, стандартне (середньоквадратичне) відхилення, коефіцієнт варіації.

Розрахунково-аналітичні методи застосовуються для оцінки окремих видів ризиків і полягають у виборі ключових показників, від яких залежить ступінь ризику, та порівнянні їх фактичних значень із критичними для певного підприємства. До них належать: метод дисконтування, аналіз окупності витрат, аналіз беззбитковості виробництва, аналіз чутливості, аналіз стійкості, визначення показника ступеня ризику (бета-коефіцієнт β) тощо.

Експертні методи оцінки рівня фінансового ризику застосовуються в тому випадку, якщо на підприємстві відсутні необхідні інформативні дані для здійснення розрахунків економіко-статистичними методами. Ці методи базуються на опитуванні кваліфікованих фахівців (страхових, фінансових, інвестиційних менеджерів відповідних спеціалізованих організацій) з обробкою результатів цього опитування стосовно: прогнозування можливого

розвитку подій; виявлення причин і джерел ризику, оцінювання імовірності настання ризикової події; аналізу результатів досліджень інших експертів; розробки сценаріїв дій з нейтралізації ризику.

Аналогові методи оцінки фінансового ризику полягають у використанні даних щодо розвитку аналогічних напрямків діяльності у минулому. Але, при цьому, не можна не враховувати ризик екстраполяції минулих тенденцій на майбутні фінансово-господарські процеси, адже фінансова система будь-якого підприємства є дуже динамічною.

Процес управління фінансовими ризиками включає широкий спектр дій, який у систематизованому вигляді може бути представлений як послідовність наступних етапів: ідентифікація – усвідомлення ризику, встановлення причин його виникнення; квантифікація – вимірювання, аналіз та оцінка ризику; мінімізація – зниження чи обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління; моніторинг – здійснення постійного контролю за рівнем ризику. Система механізмів нейтралізації фінансових ризиків передбачає використання наступних методів: уникнення ризику, лімітація концентрації ризику, хеджування, диверсифікація, розподіл ризиків, самострахування (внутрішнє страхування), страхування та інші.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Дослідивши основні методологічні підходи щодо управління фінансовими ризиками підприємства, можна зробити узагальнені висновки: фінансовий ризик є однією з найскладніших категорій, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності і характеризується невизначеністю щодо здійснення тієї чи іншої фінансової операції в майбутньому; управління фінансовими ризиками підприємства є системою принципів і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, що забезпечують всебічну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних фінансових наслідків. Не можливо уникнути фінансового ризику, проте його можливо мінімізувати, застосовуючи методи управління – хеджування, диверсифікацію, лімітування, визначення граничної межі ризикованості операцій,

трансфер ризику, скасування ризикових фінансових операцій, запобігання втрат та контроль фінансових ризиків, поглинання, що полягає у визнанні збитковості операції та відмови від її страхування.

Використання деривативів (проведення операцій з хеджування) є одним з ефективних інструментів управління фінансовими ризиками, світовий досвід застосування яких необхідно поширювати й на біржовому фінансовому ринку України, що є перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Бабенко В.Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності / В. Г. Бабенко. – Суми: Вид-во Укр. акад. банк. справи Нац. банку України, 2007. – 21 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк. – К.: Вид-во "Ника-Центр", "Эльга", 2003. – 496 с.
3. Бородин Е. И. Финансы предприятий : учебн. пособ. / [Е. И. Бородин, Ю.С. Голикова та ін.]. – М.: Изд-во "Банки и биржи", ЮНИТИ, 1995. – 208 с.
4. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. / [Н.М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін.]. – Харків : Вид-во "Бурун Книга", 2004. – 377 с.
5. Говорушко Т.А. Страхові послуги : навч. посібн. / Т. А. Говорушко. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 400 с.
6. Масалітіна В. В. Планування руху грошових коштів в системі управління фінансовими ризиками / В. В. Масалітіна; Нац. трансп. ун-т. – К. : Вид-во "Родовід", 2002. – 20 с.

FINANCIAL RISKS MANAGEMENT

A. Kravchenko

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

Heroyiv Oborony Str., 15, Kyiv, 03041, Ukraine

The theoretical aspects of the essence of financial risk notion as a specific category, depicting the possibility of unfavorable results occurrence in the form of income, capital losses, bankruptcy in the situation of uncertainty conditions of carrying out its financial activity have been investigated. The main types of financial risks have been singled out. Methodological approaches as to the managing financial risks of enterprise have been

suggested. The measures of derivatives application as one of the effective instrument of financial risk management aimed at neutralization of possible negative financial results have been grounded. It has been stated, that the process of financial risks management includes a wide range of actions which, in systematized way, can be introduced as a sequence of such steps as identification, quantification, minimizing and monitoring.

Key words: *risk, financial risk, economic theory, managing methods, risks minimizing.*

УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ

А. С. Кравченко

Национальный университет биоресурсов
и природопользования Украины,
ул. Героев Оборона, 15, Киев, 03041 Украина

Исследованы теоретические аспекты сущности понятия финансового риска как специфической категории, отражающей вероятность возникновения неблагоприятных

финансовых последствий в качестве потери дохода, капитала, банкротства в ситуации неопределенности условий осуществления его финансовой деятельности. Выделены основные виды финансового риска. Предложены методологические подходы к управлению финансовыми рисками предприятия. Обоснованы мероприятия по использованию деривативов как одного из эффективных инструментов управления финансовыми рисками с целью нейтрализации возможных негативных финансовых последствий. Установлено, что процесс управления финансовыми рисками включает широкий спектр действий, который в систематизированном виде может быть представлен как последовательность таких этапов: идентификация, квантификация, минимизация и мониторинг.

Ключевые слова: *риск, финансовые риски, экономическая теория, методы управления, минимизация рисков.*